

პოლიტიკური კულტურის ფორმირებისა და იმპლემენტაციის პროცესი ამერიკის შეერთებულ შტატებში

ბაბილინა ბულისკერია

საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტის
სამართლისა და საერთაშორისო ურთიერთობების
დოქტორანტი

Babilina2024@gmail.com

ORCID iD: <https://orcid.org/0009-0000-4870-5788>

DOI: 10.52340/splogos.2025.03.04

აბსტრაქტი

აღნიშნულ სტატიაში აღწერილია თუ როგორ ჩაეყარა საფუძველი ამერიკულ პოლიტიკურ კულტურას და რომ ის სათავეს ჯერ კიდევ კოლონიური პერიოდიდან იღებს, მაშინ როდესაც ამერიკა ჯერ კიდევ არ იყო სუვერენული და დემოკრატიული სახელმწიფო. აქვე აღნიშნულია როგორი ტრანსფორმაციის გზა განვლო პოლიტიკურმა კულტურამ თანამედროვე ეპოქაში. ამერიკული პოლიტიკური კულტურა დღეს სხვა სახის გამოწვევების წინაშე დგას, ვიდრე მისი ჩამოყალიბებისას.

სტატია ინტერდისციპლინურია. კვლევისას გამოყენებულია შემთხვევის შესწავლის (case study) მეთოდი. ნაშრომი ემყარება პირველად და მეორეულ წყაროებს.

სტატია შესავალს, ორ თავსა და დასკვნას შეიცავს. ასევე დასაწყისში წარმოდგენილია ანოტაცია ქართულ და ინგლისურ ენებზე, დასასრულს კი, გამოყენებული ლიტერატურის სია.

საკვანძო სიტყვები: ამერიკა, პოლიტიკა, კულტურა, დემოკრატია, ჯონ დიუი

The process of formation and implementation of political culture in the United States

Babilina Buliskeria

Doctoral student of Law and International Relations,

Georgian Technical University

Babilina2024@gmail.com

ORCID iD: <https://orcid.org/0009-0000-4870-5788>

Abstract

This article describes how the American political culture was founded. It began during the colonial period when America was not a sovereign and democratic state. The article also mentioned what kind of transformation the political culture went through up to the modern situation. The article is interdisciplinary. The case study method was used in the research. The article is based on primary and secondary sources. This article contains an introduction, two chapters, and a conclusion. An annotation is in Georgian and English. The bibliography is presented at the end of the article.

Keywords: America, politics, culture, democracy, John Dewey

კვლევის მიზანი

კვლევის მიზანია, პირველ რიგში, არა ზედაპირულად, არამედ სიღრმისეულად შესწავლა მსოფლიოს ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი ქვეყნის ამერიკის შეერთებული შტატების ისტორიისა და ამ ქვეყნის გამოცდილების გაზიარება საქართველოსთვის. კვლევის შედეგი იქნება სტატიის სახით დაბეჭდვა და გაცნობა ქართული საზოგადოებისათვის.

კვლევის ქრონოლოგიური ჩარჩო

ამერიკული პოლიტიკური კულტურის სათავეების განსაზღვრებისას აუცილებელი გახდა საკვლევი პერიოდის ათვლის წერტილად ამერიკის კოლონიური პერიოდის არჩევა. სწორედ ამ პერიოდიდან იწყება კვლევა, შემდგომ ასახული მისი განვითარების, იმპლემენტაციის გზა და სრულდება თანამედროვე ამერიკის შეერთებულ შტატებში არსებული პოლიტიკური კულტური გამოწვევებით.

ამდენად, ქრონოლოგიური ჩარჩო მოიცავს როგორც ამერიკის სახელმწიფოს შექმნის პერიოდსა და 21-ე საუკუნის უახლეს მდგომარეობასაც.

კვლევის მეთოდები

ნაშრომი ინტერდისციპლინურია და მოიცავს ჰუმანიტარულ, სოციალურ და პოლიტიკურ მეცნიერებათა სხვადასხვა დარგს. მათ შორის აღსანიშნავია ამერიკისმცოდნეობა, ისტორია, ჰუმანიტარული მეცნიერებები და სხვა. აქედან გამომდინარე, სტატიაზე მუშაობისას კვლევის განსხვავებული მეთოდებია გამოყენებული.

ნაშრომში ხელმძღვანელობს შერეული კვლევის მეთოდებით. კვლევა ეფუძნება როგორც პირველად, ასევე მეორეულ წყაროებს, როგორებიცაა სხვადასხვა ავტორის ნაშრომი ამერიკის შესახებ, მონოგრაფიები და სამეცნიერო სტატიები (როგორც ქართულ ასევე ინგლისურ ენებზე), რომლებიც ამერიკული პოლიტიკური კულტურის შესახებ გვაწვდის ინფორმაციას. ეს საკითხები კი ბუნებრივია ბევრი მეცნიერის ინტერესის სფეროს წარმოადგენს.

კვლევის მეთოდოლოგია

კვლევაში გამოყენებულია ორივე სახის მეთოდოლოგია. კვლევაში ვხვდებით ორივე ტიპის მეთოდოლოგიას: თვისობრივ (მაგ: თემატური ანალიზი) და რაოდენობრივ (მაგ: ინტერვიუ) ანალიზს.

თემის თეორიული და პრაქტიკული მნიშვნელობა

თემის თეორიული ცოდნის აკუმულირება მოხდება იმ თვალსაზრისით, თუ რის საფუძველზე ჩამოყალიბდა ამერიკული პოლიტიკური კულტურა. როგორც ცნობილია, პოლიტიკური კულტურა სახელმწიფოს ერთ-ერთ ძირითად ქვაკუთხედს წარმოადგენს. სწორედ ამიტომ საჭიროა საზოგადოების კეთილდღეობაზე ორიენტირებული პოლიტიკური კულტურის ჩამოყალიბება, რათა მოხდეს სახელმწიფო სტრუქტურისა და ინსტიტუციების სწორად და გამართულად ფუნქციონირება.

ნაშრომი, პრაქტიკული თვალსაზრისით, გამოსადეგია ამ საკითხზე მომუშავე მეცნიერებისთვის, პოლიტიკოსებისა და ასევე შესაბამისი მიმართულების სტუდენტებისთვის.

სამეცნიერო სიახლე

აბსოლუტურად თითოეული კვლევა არის სპეციფიკური და ინდივიდუალური. შესაბამისად თითოეული მათგანი საკუთარი სამეცნიერო სიახლით ხასიათდება. ჩემი აზრით, ამ კვლევის სამეცნიერო სიახლე არის ნაზავი ამერიკის წარსული ისტორიისა და თანამედროვეობისა. კვლევაში საუბარია როგორც ამერიკის შეერთებული შტატების სახელმწიფოს შექმნის ადრინდელი ეტაპისა და ამჟამინდელი 21 საუკუნის ამერიკული გამოწვევებისა. სწორედ ამ მიზეზით, ეს

კვლევა ორმაგად საინტერესო იქნება როგორც თანამედროვე მკვლევართათვის, ასევე წარსულის მეცნიერებთათვის.

ნაშრომის აქტუალურობა

როგორც ცნობილია, მსოფლიოში არსებული 230-მდე ქვეყანა განსხვავდება ერთმანეთისგან გარკვეული თვალსაზრისითა და მაჩვენებლებით (ტერიტორიული მოცემულობა, სოციალურ-პოლიტიკური მახასიათებლები, მმართველობის ფორმის დიფერენცირებით და ასე შემდეგ). მულტიპოლარულ (როდესაც მხოლოდ რამდენიმე ქვეყანა ქმნის პოლიტიკურ ამინდს) სამყაროში, სადაც ამერიკის შეერთებული შტატები ერთ-ერთ დომინანტ როლს თამაშობს მსოფლიოს დღის წესრიგში მეტად აქტუალური და პოპულარულია ამ სახელმწიფოს ძირფესვიანი შესწავლა და შემდგომ საქართველოს მსგავსი პატარა ქვეყნისთვის მათი გამოცდილების გაზიარება.

რა მიზეზითაა ამერიკა მიმზიდველი? ამერიკის შეერთებულმა შტატებმა, რომლებიც წარმოიშვნენ ატლანტის ოკეანის ნაპირებზე მყოფი კოლონიებიდან, განიცადეს ძირეული გარდაქმნები იმ მხრივ, რასაც პოლიტიკური ანალიტიკოსი ბენ უატენბერგი უწოდებს „პირველ უნივერსალურ ქვეყანას“, რომლის მოსახლეობა 330 მლნ-მდე ადამიანს შეადგენს და დედამიწის ყველა ეროვნებასა და ეთნიკურ ჯგუფს მოიცავს. ეს არის აგრეთვე ქვეყანა, სადაც ეკონომიკურ, სამრეწველო, კულტურულ, დემოგრაფიულ და სოციალურ ცვლილებათა ტემპი სულ უფრო მეტად მატულობს და განიცდის პროგრესს. შეერთებული შტატები ხშირად მოდერნიზაციისა და ცვლილებების მაუწყებელია, რომელიც გარდაუვლად ვრცელდება ურთიერთდამოკიდებულ და ურთიერთდაკავშირებულ სამყაროს სხვა ერებსა და საზოგადოებებში. შეერთებულმა შტატებმა პირველი მსოფლიო ომის დროს იზოლაციონალიზმის პოლიტიკიდან გადაინაცვლა მსოფლიო პოლიტიკის ერთ-ერთ აქტუალურ მონაწილედ (მოთამაშედ).

შეერთებული შტატები მხარს უჭერს იმ ძირეულ ღირებულებებს, რომლებიც მისი არსებობის საფუძველს შეადგენენ. ეს ღირებულებანი კი გულისხმობს შემდეგს: პიროვნების თავისუფლების იდეას, დემოკრატიულ მმართველობას, ეკონომიკურ კეთილდღეობის დამყარებასა და პროგრესს ყველასთვის. შეერთებული შტატები დღემდე უცვლელად განაგრძობს სხვების დარწმუნებას იმაში, რომ თავისუფლება, დემოკრატია და კეთილდღეობა დაცული და აყვავებული უნდა იყოს მსოფლიოში არსებულ ნებისმიერ ქვეყანაში. დემოკრატიული ღირებულებების მქონე ქვეყნების რაოდენობის მატების ტენდენცია კი 21-ე საუკუნეში უკვე თვალშისაცემია.

შესაბამისად, ქვეყანა, რომელიც მუდამ განიცდის ცვლილებებს უკეთესობისკენ, არ ეშინია გაუმკლავდეს თანამედროვე სამყაროში არსებულ გამოწვევებს, გლობალიზაციის პერიოდში, მაშინ როდესაც ასეთი მარტივია ინფორმაციის

მომიება, სასიცოცხლოდ მნიშვნელოვანია საქართველოსთვის ამ უდიდესი პოტენციალის მქონე ქვეყნის შესწავლა.

კვლევა რაოდენობრივი თვალსაზრისით შემცირებულია და ამერიკა გამოიკვლევა მხოლოდ პოლიტიკის სფეროს შესწავლით.

პოლიტიკური კულტურის დეფინიცია და ამერიკული პოლიტიკური კულტურა

პოლიტიკურ მეცნიერებაში არსებობს ტენდენცია, რომ პოლიტიკური კულტურა³⁰ „ნაცნობი ავეჯის ნაწილად“ მოექცეს. რაც გულისხმობს იმას, რომ პოლიტიკური კულტურა პოლიტიკური მეცნიერების ნაწილად გადაიქცეს. პოლიტიკური კულტურა ამდიდრებს საზოგადოებას, რათა უკეთესად შეიმეცნოს პოლიტიკური დღის წესრიგი. მიუხედავად ამ ყველაფრისა, ის მაინც მეორეხარისხოვან როლს თამაშობს და არ არის სახელმწიფო პოლიტიკის განსაზღვრის აუცილებელი პირობა. ამ დამოკიდებულების ინტელექტუალური ფესვები მარქსიზმსა და ფუნქციონალიზმში შეიძლება ვიპოვოთ. ეს ორი მიმდინარეობა კულტურას მატერიალური ძალების ან სისტემური მოთხოვნების დაქვემდებარებულად მიიჩნევდა.

პოლიტიკური კულტურის დეფინიციაზე სხვადასხვა მკვლევართა აზრი განსხვავებულია. ზოგიერთისთვის პოლიტიკური კულტურა ძირითად და მნიშვნელოვან იდეად არის ქცეული. „დემოკრატია ამერიკაში“ წიგნის მეორე ტომის დასაწყისში ავტორი ალექსის დე ტოკვილი წერს, რომ საზოგადოების არსებობისა და, მით უმეტეს, მისი აყვავებისთვის, აუცილებელია ყველა მოქალაქის გონება გაერთიანდეს გარკვეული „დომინანტური იდეებით“; და ეს შეუძლებელია, თუ თითოეული მათგანი „საერთო წყაროდან“ არ აიღებს თავის მოსაზრებებს და არ დათანხმდება უკვე ჩამოყალიბებული რწმენის გარკვეული საკითხების მიღებას. ფართოდ გავრცელებული მოსაზრება, რომ საზოგადოება რწმენების ურთიერთქმედებაში იქმნება გახდა შთაგონების წყარო იმ მეცნიერებისთვის ვინც პოლიტიკურ კულტურის თემას განიხილავს.

ეროვნული კულტურა მოქმედებს მხოლოდ მაშინ, როდესაც ადამიანები ერთსა და იმავე სოციალურ კატეგორიებში არიან თავმოყრილნი და მოქმედებენ ეროვნული ინტერესებიდან გამომდინარე. სხვადასხვა ერებში კი განსხვავებული პოლიტიკური კულტურა არსებობს.

³⁰ საზოგადოებაში დამკვიდრებული შეხედულებებისა და ცხოვრებისეული პრაქტიკის ერთობლიობა, რომელიც აყალიბებს გარკვეულ ტრადიციას იმის თაობაზე, თუ როგორი უნდა იყოს საზოგადოება და რა ღირებულებები პრიორიტეტული პოლიტიკურ პროცესში. ეს ცნება ასევე გულისხმობს გარკვეულ ქცევის წესებს, რომელშიც აისახება საზოგადოების დამოკიდებულება პოლიტიკური პროცესებისა და, ზოგადად, სახელმწიფოს მიმართ.

აარონ უილდავსკი იყო ამერიკელი პოლიტოლოგი, რომელიც ცნობილი იყო საჯარო პოლიტიკის, სამთავრობო ბიუჯეტებისა და რისკების მართვის სფეროში პიონერული მუშაობით. მისი მტკიცებით, სწორედ კულტურა ქმნის ადამიანების პრეფერენციებს,³¹ რაც თავის მხრივ, პოლიტიკურ პროცესს წარმართავს.

1963 წელს პოლიტიკური კულტურის შესახებ კამათი გაძლიერდა გაბრიელ ალმონდისა და სიდნი ვერბას წიგნის „სამოქალაქო კულტურის“ გამოქვეყნებით. ავტორები, რომლებიც პოლიტიკურ კულტურაზე იყვნენ ფოკუსირებული მარქსისტული მატერიალიზმისა და მექანიკური სტრუქტურულ ფუნქციონალიზმის³² გამოწვევებთან იყო დაკავშირებული, ხოლო მათი (იგივე ავტორები) ემპირიული მეთოდოლოგია პოზიტივიზმისა³³ და ინდივიდუალიზმის შესახებ გაჩენილ ეჭვებს შეეჯახნენ.

პოლიტიკურ კულტურას პოლიტოლოგებისთვის დიდი მნიშვნელობა აქვს. მარქსისტული რეჟიმების კრაზმა და ნაციონალიზმის აღზევებამ ყურადღება მიაპყრო იმაზე, თუ როგორ ახორციელებენ რეჟიმები საკუთარი თავის ლეგიტიმაციას, პარალელურად თუ როგორ იდენტიფიკაციას ახდენენ მოქალაქეები საკუთარ თავისას, ამასთანავე ეს ორივე პროცესი, პოლიტიკური კულტურის მნიშვნელოვან შუამავლურ როლზე მიუთითებს. კულტურა ასევე ზემოქმედებს მასობრივი კომუნიკაციების პოლიტიკურ ქცევაზე.

პოლიტიკურ კულტურას სასარგებლო როლი აქვს პოლიტიკურ მეცნიერებაში. იმისათვის, რომ პოლიტიკურ კულტურას ჰქონდეს რაიმე განმარტებითი ძალა, მან უნდა გააკეთოს მეტი, ვიდრე უბრალოდ პოლიტიკური მოქმედების დეტალების შევსება; მან უნდა ჩამოაყალიბოს ამ მოქმედების ხასიათი და განზრახვა. ამრიგად, ეს მიმოხილვა პასუხობს სამ მნიშვნელოვან და ცენტრალურ შეკითხვას: რა არის პოლიტიკური კულტურა? რისი ახსნა შეუძლია მას? და როგორ ავსხნათ ის?

პოლიტიკური კულტურა მჭიდროდ არის დაკავშირებული სამოქალაქო კულტურასთან. ტერმინი „პოლიტიკური კულტურა“ პირველად გამოყენებულ იქნა მეთვრამეტე საუკუნეში გერმანელი განმანათლებლის იოჰან ჰერდერის მიერ, ხოლო მისი მეცნიერული გაგება შემოიტანა ამერიკელმა პოლიტოლოგმა გაბრიელ ალმონდმა 1956 წელს დაწერილ სტატიაში „შედარებითი პოლიტიკური სისტემები“. პოლიტიკური კულტურა, ზოგადად, საზოგადოების კულტურის

³¹ შეღავათიანი პირობების შეთავაზება, უპირატესობის მინიჭება;

³² სტრუქტურული ფუნქციონალიზმი — მეთოდოლოგიური მიდგომა სოციოლოგიასა და სოციოკულტურულ ანთროპოლოგიაში, შემდგარი საზოგადოების განმარტებაში, როგორც სოციალური სისტემები, საკუთარი სტრუქტურისა და სტრუქტურული ელემენტების ზემოქმედების მექანიზმების მქონე, რომელთაგანაც თითოეული საკუთარ ფუნქციას ასრულებს. სტრუქტურული ფუნქციონალიზმის ფუძემდებლად ითვლებიან ცნობილი ამერიკელი სოციოლოგი ტალკოტ პარსონსი, აგრეთვე ბრიტანელი, პოლონური წარმოშობის, სოციალური ანთროპოლოგი ბრონისლავ მალინოვსკი.

³³ პოზიტივიზმი იგივე ემპირიზმია, შემდეგი განსხვავებით: იმ დროს, როდესაც ემპირიზმი შემეცნების მსვლელობაზე აკეთებდა აქცენტს (უფრო ფსიქოლოგია, ვიდრე სხვა რამ), პოზიტივიზმი უფრო შემეცნების ღირებულებასა და საზღვრებზე ამახვილებს ყურადღებას (უფრო გნოსეოლოგია, ანუ შემეცნების კრიტიკა).

ორგანული ნაწილი და პოლიტიკური სისტემის აუცილებელი ელემენტია. პოლიტიკური კულტურის განვითარების დონე (ტიპი) დიდწილად განსაზღვრავს საზოგადოების დემოკრატიზაციის ხარისხსა და პოლიტიკური რეჟიმის ხასიათს.³⁴

გაბრიელ ალმონდმა და სიდნი ვერბამ³⁵ პოლიტიკური კულტურა განსაზღვრეს, როგორც საზოგადოებაში შემავალი ინდივიდების ფსიქოლოგიური განწყობები. ალმონდი და ვერბა მიიჩნევენ, რომ სახელმწიფოს პოლიტიკური სისტემა მოიცავს მის პოლიტიკურ კულტურას და რომ ამ სისტემის შენარჩუნება ან შეცვლა გარკვეულწილად დაკავშირებულია მის კულტურასთან. ასე მაგალითად, მათ მტკიცებას უდევს საფუძვლად, რომ ბრიტანეთის „მრავალფეროვნებისა და კონსენსუალიზმის, რაციონალიზმისა და ტრადიციონალიზმის“ ბალანსმა შესაძლებელი გახადა ბრიტანული დემოკრატიის განვითარება. პოლიტიკური კულტურა კატალიზატორის როლს თამაშობს, რომელიც გარკვეული სახის ცვლილებების პირობებს ქმნის და ამ ცვლილებების შედეგებსაც ინარჩუნებს. უფრო პროზაულად რომ ვთქვათ, პოლიტიკური კულტურა პოლიტიკური მოქმედების კონტექსტს ან გარემოს ქმნის. თუმცა, ალმონდსა და ვერბას არ სურთ პოლიტიკური კულტურისთვის პასიური როლის მინიჭება. მათ სურთ „პოლიტიკური კულტურის“ „პოლიტიკური სისტემისგან“ გამიჯვნა, რათა მათ შეძლონ იმის მტკიცება, რომ „პოლიტიკური კულტურები შეიძლება შეესაბამებოდეს ან არ შეესაბამებოდეს „პოლიტიკური სისტემების სტრუქტურას“.

მხოლოდ კულტურის გარკვეული ტიპი – სამოქალაქო კულტურა – შეესაბამება დემოკრატიას; ანუ, სხვა სიტყვებით რომ ვთქვათ, სხვადასხვა კულტურა შეესაბამება სხვადასხვა რეჟიმსა და პოლიტიკურ მმართველობის ფორმებს. დემოკრატიული მმართველობის ფორმაში, პოლიტიკურ სისტემასა და კულტურას შორის თავსებადობა ბუნებრივად არსებობს: „სამოქალაქო კულტურა არის მონაწილე პოლიტიკური კულტურისა. თუმცა, ალმონდსა და ვერბას სურთ ამტკიცონ, რომ პოლიტიკური კულტურა არის დამოუკიდებელი ცვლადი, რომელსაც შეუძლია ახსნას, თუ როგორ რეაგირებენ საზოგადოებაში ინდივიდები თავიანთ „პოლიტიკაზე“. ზოგჯერ საზოგადოების ორიენტაციები და სახელმწიფო პოლიტიკური სისტემის საჭიროებები ერთმანეთთან არ არის თავსებადი.

როგორ აღწევს პოლიტიკური კულტურა თავის ფუნქციურ ან დისფუნქციურ ეფექტს? რატომ ან როდის აქვს ინდივიდუალური დამოკიდებულებების კონკრეტულ ერთობლიობას შედეგები პოლიტიკის ფუნქციონირებაზე? ზემოთ აღნიშნულ კითხვებზე ალმონდისა და ვერბასთვის პასუხი იმაში მდგომარეობს, თუ როგორ აკავშირებს პოლიტიკური კულტურა „მიკროპოლიტიკასა და

³⁴ Street, "Review article: political culture - from Civic culture to Mass culture", p. 95.

³⁵ ცნობილი ამერიკელი პოლიტოლოგების გაბრიელ ალმონდისა და სიდნი ვერბას წიგნი „სამოქალაქო კულტურა“ (1963), სამოქალაქო კულტურის კვლევის სფეროში კლასიკად არის აღიარებული და ის ხუთი ქვეყნის – აშშ-ის, დიდი ბრიტანეთის, გერმანიის, იტალიისა და მექსიკის სამოქალაქო კულტურის ისტორიულ-შედარებით ანალიზზეა დაფუძნებული.

მაკროპოლიტიკას“. აღმონდისა და ვერბას ნაშრომი სამ ძირითად საკითხს წამოჭრის: პოლიტიკური კულტურის განმარტებას, მის განმარტებით ძალას (ანუ სიძლიერეს), ასევე ფორმირებასა და გავრცელებას.

ლიჯჰარტი, აღმონდისა და ვერბას აკრიტიკებს პოლიტიკური კულტურის კონცეფციის ზედმეტად გაწელვისთვის, პოლიტიკური ობიექტების მიმართ ორიენტაციის მიღმა მისი „ზოგადი სოციალური და ინტერპერსონალური ურთიერთობების“ ჩათვლით. უფრო მნიშვნელოვანი კრიტიკა იმალება კეროლ პეიტმენის მტკიცებაში, რომ აღმონდი და ვერბა პოლიტიკურ ორიენტაციებს პოლიტიკური სისტემის განუყოფელ ნაწილად აქცევენ – თუ ეს სიმართლეა, მაშინ აღმონდისა და ვერბას შეხედულების შენარჩუნება, იმის თაობაზე რომ პოლიტიკური კულტურა დამოუკიდებელ ცვლადს წარმოადგენს არასწორია.

კრიტიკოსები, როგორებიც არიან ქეროლ პეიტმენი³⁶ და ბრაიან ბერი, ამტკიცებენ, რომ პოლიტიკური კულტურა შეიძლება განვიხილოთ, როგორც პოლიტიკური პროცესების შედეგი და არა მიზეზი. ბერი ვარაუდობს, რომ „პოლიტიკური“ კულტურა უბრალოდ შედეგაა არსებული სისტემის საერთო „გამოცდილებაზე“ დაფუძნებული „გონივრული მოლოდინისგან“. ცხადია, თუ ეს ინტერპრეტაცია სწორია, მაშინ კორელაცია წარმოიშობა „სამოქალაქო კულტურის“ „დემოკრატიისთვის“ ხელშეწყობიდან, და არა იმიტომ რომ „დემოკრატია“ წარმოშობს „სამოქალაქო კულტურას.“³⁷

მსგავს სკეპტიციზმს ავლენენ მატერიალისტებიც, რომელთათვისაც კულტურა მხოლოდ შინაგანი რეალობის გარეგანი ნიშანია. ამდენად, პოლიტიკურ კულტურაში ორი დაკავშირებული ხაზი არსებობს. პირველი: **პოლიტიკური კულტურა შეიძლება იყოს პოლიტიკური პროცესების შედეგი და არა მიზეზი.** მეორე: **პოლიტიკური კულტურა ემსახურება უკვე არსებულ სოციალურ და პოლიტიკურ ინტერესებს.**

პოლიტიკური კულტურის როლის გააზრებაში სამი განსხვავებული გზა გამოიყოფა. ისტორიული მატერიალისტებისთვის პოლიტიკურ კულტურას დიდი დატვირთვა და მნიშვნელობა არ ექნება. იდეალისტი, პირიქით, პოლიტიკურ კულტურას მთავარ როლს დაუთმობს და დაამტკიცებს, რომ კულტურაში არსებული აზროვნების ნიმუშები „განსაზღვრავს პოლიტიკურ მოქმედებას“. თუმცა, არსებობს მესამე მიდგომაც, რომელიც წინა ორს მოიცავს. ამგვარი მიდგომისას, პოლიტიკური კულტურა გვაწვდის „რესურსების“ ერთობლიობას – ხატებს, სიმბოლოებს, მითებს, ტრადიციებს – რაც ადამიანებს საშუალებას აძლევს,

³⁶მონაწილეობითი დემოკრატიის უახლეს თეორიას ძირითადად საფუძველი ჩაუყარა ქეროლ პეიტმენის ნაშრომმა მონაწილეობა და დემოკრატია.

³⁷ Street, "Review article: political culture – from Civic culture to Mass culture", p. 95.

გაიგონ თავიანთი მდგომარეობა, რომელიც წარმოშობს გარკვეულ საჭიროებებს, და ეს ყოველივე გავლენას ახდენს „ხელმისაწვდომი კულტურული რესურსების შერჩევასა და ინტერპრეტაციაზე“. ამ სამ პოზიციას შორის არჩევანის გაკეთება ნიშნავს პოზიციის დაკავებას, პირველ რიგში, იმის შესახებ, თუ როგორ აყალიბებს კულტურა პოლიტიკურ მოქმედებას და მეორეც, იმის შესახებ, თუ როგორ არის აგებული თავად პოლიტიკური კულტურა.

პოლიტიკური კულტურის ახსნა, განმარტება

პოლიტიკური კულტურა „წარმოიქმნება“ საზოგადოებაში არსებული ინდივიდებისა და სახელმწიფო ინსტიტუტების ერთობლივი მოქმედებით. თუმცა, პოლიტიკური კულტურა არ ხსნის, თუ როგორ ხდება ეს, გარდა „პოლიტიკურ სოციალიზაციაზე“ მითითებისა, რომელიც, როგორც პეიტმენი აღნიშნავს, კულტურასა და სისტემას შორის ნეიტრალური არხის ფუნქციას ასრულებს. პოლიტიკური სოციალიზაცია აქტიურ როლს მხოლოდ მაშინ ასრულებს, თუ არსებობს დაძაბულობა ადამიანების ორიენტაციებსა და სისტემის გამართულად მუშაობის წესს შორის. ის ასევე გულისხმობს ურთიერთობას, რომელშიც არსებობს ფორმალური გამიჯვნა კულტურასა და პოლიტიკურ სისტემას შორის. ამ განცალკევების გარეშე შეუძლებელია საუბარი მათი ურთიერთობის „შესაბამისობასა ან შეუსაბამობაზე“. თუმცა, თუ ეს გამიჯვნა „შეუძლებელია“, მაშინ პოლიტიკური კულტურა წყვეტს „ფსიქოლოგიური განწყობებისგან“ შედგენას და ამის ნაცვლად ხდება პოლიტიკური მოქმედებისა და პოლიტიკური პროცესის შემადგენელი, და არა ინსტრუმენტული ნაწილი. ეს ნაბიჯი ბიჰევიორალიზმისგან გადასვლას ინტერსუბიექტურ გაგებაზე დაფუძნებულ ინტერპრეტაციაზე გადადის. ის ასევე პოლიტიკურ მეცნიერებასა და კულტურულ კვლევებს შორის უფრო მჭიდრო კავშირზე მიუთითებს.

არჩი ბრაუნი ამტკიცებს, რომ მარქსისტული გავლენის მქონე დღის წესრიგის აღზევებამ პოლიტიკური კულტურის მარგინალიზება მოახდინა. მხოლოდ 1980-იან წლებში, პოლიტიკის წმინდა მატერიალისტური ან ინდივიდუალისტური შეხედულებებისადმი მზარდი იმედგაცრუების ფონზე, პოლიტიკური კულტურა კვლავ გამოჩნდა, როგორც მნიშვნელოვანი თემა პოლიტიკურ მეცნიერებაში. როდესაც ეს მოხდა, კულტურის ცნებამ ახალი მნიშვნელობა შეიძინა, ძირითადად სხვა დისციპლინებში – განსაკუთრებით სოციოლოგიაში, ლიტერატურულ კრიტიკასა და ისტორიაში.

კულტურის განსაზღვრა.

ტოპფი გვთავაზობს, რომ კულტურის დამოკიდებულებები განიხილებოდეს, როგორც „ღირებულებების“ ან, უკეთეს შემთხვევაში, მორალურ წესრიგში არსებული პოზიციების გამოხატულება, რომლებიც პოლიტიკური „კულტურის“

შემადგენელი ნაწილია. პოლიტიკური კულტურის ეს ვერსია ასევე შეიძლება აღმოჩენილი იყოს ბრაიან გირვინის ნააზრევში, რომ პოლიტიკური კულტურა სამ დონეზე მუშაობს: მაკრო, მეზო და მიკრო.

ასეთი განსხვავებები აშკარად აღიარებს კულტურის შესაძლებლობას, როგორც პოლიტიკური მოქმედების განხორციელებისას. პოლიტიკური კულტურის მაკროდონე ეხება იმ სიმბოლოებსა და ღირებულებებს, რომლებიც განსაზღვრავენ ეროვნულ სახელმწიფოს. წესები იმის შესახებ, თუ როგორ ორგანიზდება კონკრეტული სახელმწიფო, მეზოდონეზეა. მეზოდონის „ღირებულებები“ შეიძლება იყოს პოლიტიკური ბრძოლის ობიექტი. ამის ქვემოთ, მიკროდონეზე, უნდა მოიძებნოს გზები „ნორმალური პოლიტიკის წარმართვისათვის“. პოლიტიკური კულტურის თითოეული დონე განიხილება, როგორც იდენტობის ფორმებისა და ღირებულებების ერთობლიობის შემადგენელი ნაწილი. პოლიტიკური კულტურა არ აღწერს ფსიქოლოგიური მდგომარეობების წინასწარ მოცემულ ერთობლიობას, არამედ პოლიტიკის შედეგის აღწერას გვაწვდის.

„ნაწილობრივ ხედვებში“ რიჩარდ მერელმანი პოლიტიკური კულტურის ამ ცნებას იყენებს შეერთებული შტატების, კანადისა და ბრიტანეთის სახელმწიფოების შედარებითი ანალიზისას. მერელმანი კულტურას განიხილავს, როგორც იდეების ერთობლიობას, რომელიც გამოიყენება პოლიტიკური სამყაროს შესახებ ფიქრისთვის.³⁸

როგორც მერელმანი წერს: „კულტურა“ შედგება კოლექტიური წარმოდგენებისგან, რომლებიც საბოლოოდ გავლენას ახდენენ ადამიანების „სუბიექტურ განწყობებზე დემოკრატიულ პროცესებში მონაწილეობის მიმართ“. თუ როგორ ახდენს კულტურა გავლენას და აყალიბებს პოლიტიკის პოპულარულ ხედვებს, ეს კითხვა ამ შემთხვევაშიც პასუხგაუცემელია.

კულტურული კვლევები წარმოიშვა, რეიმონდ უილიამსისა და რიჩარდ ჰოგარტის ნაშრომებიდან, მწერლებისგან, რომლებიც ცდილობდნენ სოციალური მეცნიერებისა და ლიტერატურის სამყაროს შერწყმას. გრამშისა და ფრანკფურტის სკოლის ნაშრომებში მეცნიერთა უმეტესობა კულტურული კვლევები „კულტურას“ განიხილავდნენ, როგორც ადგილს, სადაც წარმოსახვა და ცხოვრებისეული გამოცდილება ერთმანეთს ერწყმის. თავის ესეში „კულტურა ჩვეულებრივია“, უილიამსმა დაწერა: „ყველა ადამიანურ საზოგადოებას აქვს საკუთარი ფორმა, საკუთარი მიზნები, საკუთარი მნიშვნელობები. ყველა „ადამიანური საზოგადოება“ ამ ყველაფერს გამოხატავს ინსტიტუტებში, ხელოვნებასა და სწავლაში. საზოგადოების შექმნა არის საერთო მნიშვნელობებისა და მიმართულებების პოვნა,

³⁸ Street, "Review article: political culture - from Civic culture to Mass culture", p. 95.

ხოლო მისი გაზრდა, განვითარება შესაძლებელია გამოცდილების, კონტაქტისა და აღმოჩენების ზეწოლით.“ ასეთმა მიდგომამ ავტომატურად მნიშვნელობა მიანიჭა სიმბოლოების როლსა და მათ მიერ ადამიანის აზროვნებასა და მოქმედებაში შესრულებულ დინამიკურობას.

თუ პოლიტიკურ კულტურაში „კულტურა“ ამ სახითაა წარმოდგენილი, მაშინ ეს უკანასკნელი ხდება ფორუმი, სადაც ადამიანები ქმნიან თავიანთ წარმოდგენას პოლიტიკური სისტემისა და მასში მათი (ინდივიდების) ადგილის შესახებ. პოლუილისი ამას აღწერს, როგორც „სიმბოლური შემოქმედების“ პროცესს, რომელსაც ის განსაზღვრავს, როგორც ადამიანების უნარს, გამოიყენონ არსებული კულტურული რესურსები „კოლექტიური და ინდივიდუალური იდენტობების ფორმირებასა და რეპროდუცირებაში“. შემდეგ ეს იდენტობები ექვემდებარება პოლიტიკური ინსტიტუტების მუშაობას. პროცესი მარტივი არ არის. ის გულისხმობს იმის აღიარებას, რომ კულტურა მუდმივად იქმნება ინდივიდებისა და ჯგუფების საქმიანობით; რომ კულტურას არ აქვს ერთიანი შეკრული ფორმა, არამედ ორაზროვანია; და ამ ორაზროვნების მიზეზი ნაწილობრივ არის კონკურენტი ინტერპრეტაციები და მნიშვნელობები, რომელთა მიღებაც შესაძლებელია არსებული კულტურული რესურსებიდან.

ერთი მხრივ, პოლიტიკური კულტურა შედგება მოქალაქეების მიერ პოლიტიკური ქცევის შესახებ გამოთქმული შეფასებებისგან. მეორე მხრივ, ეს დამოკიდებულებები ასევე პოლიტიკის შემადგენელი ნაწილია იმ გაგებით, რომ ისინი ხელს უწყობენ იმ ენის შექმნას, რომლითაც პოლიტიკა ხორციელდება.

მკვლევართა ნაწილი, ეროვნულ იდენტობას კულტურულ ფენომენად მიიჩნევენ. ენტონი სმიტი ამტკიცებს, რომ ერის, პოლიტიკური იდენტობის საზღვრების იდეა კულტურულად ყალიბდება: „პოლიტიკის სტილსა და დოქტრინაზე მეტად, ნაციონალიზმი კულტურის ფორმა – იდეოლოგია, ენა, მითოლოგია, სიმბოლიზმი და ცნობიერება – რომელმაც გლობალური რეზონანსი მოიპოვა, ხოლო ერი იდენტობის ტიპია, რომლის მნიშვნელობა და პრიორიტეტი კულტურის ამ ფორმით არის წინასწარ განსაზღვრული“.

ზოგიერთი მკვლევრის მტკიცებით, პოლიტიკური კულტურა პოლიტიკის სარკე ან პრიზმაა, მაგრამ არა სინათლის წყარო.

როგორც დევიდ ბიტკემი აღნიშნავს თავის კვლევაში: „ადამიანები არასდროს არიან მხოლოდ იდეების ან შეტყობინებების პასიური მიმღებები, რომლებსაც ისინი აუცილებლად დაექვემდებარებიან. ისინი უფრო საცერს ჰგვანან, ვიდრე ღრუბელს“. პოლიტიკური წესრიგის აღწერილობები უნდა ითვალისწინებდეს პოლიტიკური კულტურის შექმნასა და ინტერპრეტაციას.

ლოურენს გროსბერგს აინტერესებს, თუ როგორ გავრცელდა კონსერვატიზმი ამერიკის შეერთებულ შტატებში 1980-იან წლებში. მისი პასუხი, რომელიც კულტურულ კვლევებს ეყრდნობა, მიუთითებს პოპულარული კულტურის „აფექტურ“ ძალაზე; ანუ სიმბოლოებისა და მითების უნარზე, წარმოქმნან გრძნობები, ემოციები და მიზეზები, რომელთა გარეშეც მოქმედება არ მოხდებოდა. რატომ იღებენ ადამიანები „კონკრეტულ პოლიტიკურ იდეოლოგიებს“? პასუხი, რომელიც მხოლოდ და მხოლოდ ადამიანების ინტერესებს ეხება, არ მოქმედებს. „ინტერესის“ ქონა დამოკიდებულია როგორც იდენტობის განცდაზე, რომელსაც შეიძლება მივაწეროთ ესა თუ ის კონკრეტული ინტერესი. სინამდვილეში, აფექტი არის ტერმინი, რომელიც აკლია იდეოლოგიის ადეკვატურ გაგებას, რადგან ის გვთავაზობს „რწმენის ფსიქოლოგიის“ შესაძლებლობას, რომელიც ახსნის, თუ როგორ და რატომ არის იდეოლოგიები ზოგჯერ ეფექტური.³⁹

გაბრიელ ალმონდისა და სიდნი ვერბას მიერ გამოყენებული პოლიტიკური კულტურის ქცევითი ხედვა არასაკმარისია როგორც კულტურის მუშაობის ახსნის, ასევე პოლიტიკური მოქმედების ახსნის თვალსაზრისით. მიუხედავად იმისა, რომ ალმონდმა და ვერბამ დაუდო სათავე პოლიტიკური კულტურის დეფინიციას, ამის შემდგომ მოგვიანებით მწერლებმა შეიმუშავეს პოლიტიკური კულტურის უფრო სრულყოფილი ცნება და განსხვავებული განსაზღვრება, რომელიც მოიცავს სოციალური ცხოვრებისა და გონების მდგომარეობების უფრო ფართო სპექტრს და კულტურას განიხილავს, როგორც დისკურსს, რომლის ინტერპრეტაცია და გამოყენებაც ადამიანებმა უნდა შეძლონ. კულტურა ეხება არა მხოლოდ იმ დამოკიდებულებას, რომელსაც ადამიანები პოლიტიკოსებისა და პოლიტიკური ინსტიტუტების მიმართ ავლენენ. ის შედგება გრძნობებისა და სურათების კომპლექსისგან, რომლებიც მანიფესტებიდან და პოპულარული კულტურიდან მომდინარეობს. ისეთი ტერმინების მნიშვნელობა, როგორიცაა „თავისუფლება“, იქმნება კულტურის მიერ მოწოდებული რესურსების აქტიური ჩართულობის გზით, ისევე როგორც „იდენტობისა“ და „ინტერესის“ ცნებები, რომელთა დაკმაყოფილებაც თავისუფლებას ევალება.

კულტურა გადამწყვეტ როლს ასრულებს იმაში, თუ როგორ ხდება საზოგადოების ინტერესების იდენტიფიცირება და შემდეგ მათზე რეაგირება. თუმცა, ეს ნაბიჯი ქმნის შესაძლებლობას, რომ მხოლოდ „კულტურა ხსნის ადამიანის მოქმედებას“, რაც სიმართლეს არ შეესაბამება. მხოლოდ მაშინ, როდესაც გვესმის კულტურის შექმნის შესახებ ინფორმაცია, მხოლოდ ამის შემდგომ შეიძლება ვისაუბროთ მასზე განხორციელებულ ინტერპრეტაციებსა და მისგან მიღებულ ქმედებებზე. ამრიგად,

³⁹ Street, "Review article: political culture - from Civic culture to Mass culture", p. 95.

უშუალო პრობლემა არა მხოლოდ პოლიტიკურ ინტერესებზე დაფუძნებული კულტურული თეორიაა, არამედ კულტურის პოლიტიკური თეორიის შემუშავებაა.

პოლიტიკური კულტურა, როგორც კოლექტივის აღწერილობა გულისხმობს მხოლოდ იმას, რომ ჯგუფი ავლენს მოცემულ დიაპაზონს და მიმართულია მხოლოდ პოლიტიკური ცხოვრებისაკენ, ხოლო სტრუქტურული აღწერისას საუბარია კულტურათაშორის დიფერენციაციაზე ანუ რა განასხვავებს კოლექტივებს ერთმანეთისგან.⁴⁰

პოლიტიკური აქტივობის ხარისხი დამოკიდებულია პოლიტიკური და სოციალური ცხოვრების მჭიდრო თანამშრომლობაზე. დემოკრატიულ საზოგადოებაში ხალხის მონაწილეობა ხელმისაწვდომია პოლიტიკის პროცესის მიმდინარეობისას. ადამიანს პოლიტიკის წარმართვის პროცესში თავისი მონაწილეობით შეუძლია გავლენა მოახდინოს შედეგებზე. მოქალაქეების რწმენა არის ის, რაც ძალიან მნიშვნელოვანია პოლიტიკური პროცესების სრულფასოვნად წარმართვისას.

თანამედროვე აშშ-ის პოლიტიკური კულტურის გამოწვევები

ამერიკის პოლიტიკური კულტურა ჩამოყალიბების საწყის ეტაპზე განსხვავებული გამოწვევების წინაშე იდგა. თანამედროვე ამერიკის პოლიტიკური კულტურა სხვა სახის, ამოუცნობი პრობლემების წინაშე დგას, რომელსაც მხოლოდ აქამდე შეძენილი გამოცდილების ხარჯზე ვერ გაუმკლავდება. ეს თავი ძირითადად ეყრდნობა ამერიკელი ფილოსოფოსის ჯონ დიუის ნააზრევს, რომელიც ხაზს უსვამს ამერიკული განათლების მნიშვნელობას პოლიტიკური პროცესების სწორად წარმართვისას და ასევე ავტორი (იგულისხმება ჯონ დიუი) საუბრობს ლიბერალურ დემოკრატიაზე, რომელიც ამერიკული პოლიტიკური კულტურის ქვაკუთხედი და თანამედროვე ამერიკული პოლიტიკის საფუძველია.

საზოგადოება ერთი სიტყვაა, მაგრამ მას დიდი დატვირთვა და მნიშვნელობა აქვს. ყოველი დიდი საზოგადოების ფარგლებში არსებობს მრავალი მცირე ჯგუფი: პოლიტიკური ქვედანაყოფები, სამრეწველო, სამეცნიერო, რელიგიური, გაერთიანებები. არსებობს ასევე განსხვავებული მიზნების მქონე პოლიტიკური პარტიები, სოციალური წყობა, ბანდები, კორპორაციები, მჭიდროდ დაკავშირებული ჯგუფები. ბევრ თანამედროვე სახელმწიფოში საზოგადოება მრავალფეროვანია. საზოგადოება თავისი ბუნებით ერთიანია – ერთიანია მიზნისა და კეთილდღეობის გარშემო.⁴¹

⁴⁰ Elkins, "A Cause in Search of Its Effect, or What Does Political Culture Explain?", p. 127.

⁴¹ Dewey, "Democracy and Education (An introduction to the philosophy of Education)", p. 20.

განათლება მიდრეკილია მისი წევრების სოციალიზაციისკენ, მაგრამ სოციალიზაციის ხარისხი და ღირებულებები დამოკიდებულია ჯგუფის ჩვევებსა და მიზნებზე. განათლება არის სოციალური ფუნქცია, რომელიც უზრუნველყოფს განვითარებას იმ ჯგუფის ცხოვრებისა, რომელსაც ეს კონკრეტული ჯგუფი მიეკუთვნება, უფრო მარტივად რომ ვთქვათ, განათლება უზრუნველყოფს ინდივიდის სოციოლოგიას და შესაბამისად მთლიანად საზოგადოება კი არა, მხოლოდ გარკვეული ჯგუფი იქნება განათლებული და ადაპტირებული იმ გარემოსთან, სადაც ის იმყოფება.

შარლ მორის დე ტალეირან-პერიგორმა,⁴² ფრანგმა პოლიტიკოსმა და დიპლომატმა თქვა, რომ მთავრობას ყველაფერი შეუძლია ბაიონეტებით⁴³ გარდა მათზე დაჯდომისა. შეიძლება ითქვას, რომ ასეთი ხელისუფლება ფუნქციონირებს უბრალოდ შიშის დათესვის უნარით. გარკვეულწილად, ეს განცხადება მართალია. მაგრამ ავტორს მხედველობიდან გამორჩა ის ფაქტი, რომ შიში არ არის სასურველი ფაქტორი. ამასთანავე სიფრთხილე, წინდახედულობა, მომავალი მოვლენების განჭვრეტის სურვილია საჭირო, რათა თავიდან აიცილოს საზოგადოებამ, რაც საზიანოა. „შიშის თამაშში შესვლის შედეგად“ სიმბდალესა და ზიზღს ვიღებთ. ამ დროს შეშინებული ადამიანები დაყვანილნი არიან ტკივილის თავიდან აცილების „მსახურებად“. შეგვიძლია იმის თქმაც, რომ ამ დროს ქვეყნის ინტერესები თითქმის უგულებელყოფილია.

იმისთვის, რომ საერთო ღირებულებები იქონიოს საზოგადოების ყველა წევრმა, მათ უნდა ჰქონდეთ თანაბარი შესაძლებლობები, უნდა არსებობდეს მიღებული ცოდნისა და გამოცდილების გაზიარების საშუალებები. წინააღმდეგ შემთხვევაში განათლება ზოგიერთს აყალიბებს საქმის პროფესიონალებად, სხვებს კი აქცევს მონებად. განათლება კარგავს მნიშვნელობას, როდესაც შეჩერებულია ცხოვრებისეული გამოცდილების გაზიარების საშუალება და ამას ძირითადად სხვადასხვა არადემოკრატიული მმართველობის რეჟიმები ახორციელებენ.

ერთ-ერთი ყველაზე გავლენიანი კლასიკური ხანის ბერძენმა ფილოსოფოსმა პლატონმა განსაზღვრა მონა, როგორც ადამიანი, ვინც სხვისგან იღებს დავალებებს, რომლებიც აკონტროლებენ მის ქცევას და ეს მდგომარეობა იქმნება იქაც კი, სადაც საერთოდ არ არსებობს მონობა, როგორც იურიდიული ტერმინი.⁴⁴

ინდივიდუალური ინტერესები, რაც აფერხებს სხვა ჯგუფებთან სრულ ურთიერთქმედებას, ჯგუფებს იზოლაციაში ამყოფებს. ასეთ დროს სრულიად

⁴²შარლ მორის დე ტალეირანს ეკავა საგარეო საქმეთა მინისტრის თანამდებობა სხვადასხვა რეჟიმის დროს, დაწყებული დირექტორიდან დამთავრებული ლუი-ფილიპის მთავრობით. სიტყვა ტალეირანი გახდა მედროვეობისა და უპრინციპობის სინონიმი.

⁴³ზაგინეტი – ერთგვარი ცივი იარაღი, თოფის ლულაზე წამოსაცმელი ხიშტის წინამორბედი.

⁴⁴Dewey, “Democracy and Education (An introduction to the philosophy of Education)”, p. 20.

ლოგიკურია ადამიანს შეეშინდეს სხვებთან ურთიერთობის, რადგან ასეთმა კონტაქტმა შეიძლება გააფუჭოს ჩვეულება და რუტინა. ეს აუცილებლად გამოიწვევს რეკონსტრუქციასაც. კაცობრიობის ისტორიაში ყოველი ექსპანსიური ეპოქა დაემთხვა იმ ფაქტორების მოქმედებას, რომლის დროსაც ხალხები და კლასები მანძილის აღმოფხვრას ცდილობდნენ. მოგზაურობა, ეკონომიკური და კომერციული ურთიერთობების გარე ბარიერების დაშლა, ხელს შეუწყობს ხალხსა და კლასებს შორის უფრო და უფრო დაახლოებას, ასევე ემოციური მნიშვნელობის გაძლიერებასა და უზრუნველყოფს სივრცითი ატმოსფეროს შემცირებასა და ნულამდე დაყვანას.

დემოკრატიული მმართველობა სათავეშივე უარყოფს კონკრეტული ავტორიტეტის პრინციპს. ამ დროს უნდა მოიძებნოს ნებაყოფლობითი განკარგვისა და ინტერესის შემცვლელი რამ და ეს შეიძლება შეიქმნას მხოლოდ და მხოლოდ განათლების საშუალებით. ამასთანავე, მეცნიერთა აზრით, დემოკრატია უფრო მეტია, ვიდრე მხოლოდ მმართველობის ფორმა; ეს არის, უპირველეს ყოვლისა, ცხოვრება – გამოცდილების გადაცემის საშუალება.

დემოკრატიული მმართველობისას, საზოგადოებაში არსებულ კლასებს განსაკუთრებული ყურადღება სჭირდება. მობილურმა საზოგადოებამ, რომელიც ნებისმიერ ადგილას მომხდარი ცვლილების გავრცელება შეუძლია, უნდა იზრუნოს, რომ საზოგადოების წევრები და მისი უმეტესი ნაწილი იყოს განათლებული, ჰქონდეს პიროვნული ინიციატივის გამოხატვის საშუალება და გამოიჩინოს ადაპტირების უნარი.

დემოკრატიულ იდეებს განათლების სისტემაში დიდი მნიშვნელობა აქვს. საგანმანათლებლო თეორიები, საინტერესოდ განვითარდა იმ ეპოქებში, როდესაც თვალსაჩინო იყო განათლების სოციალური იმპორტი. პირველი ეს იყო პლატონის მოღვაწეობის დროს. ის ამტკიცებდა, რომ საზოგადოება სტაბილურად არის ორგანიზებული, როდესაც თითოეული ინდივიდი აკეთებს იმას, რისთვისაც მას ბუნებით აქვს გარკვეული სახის უნარი მინიჭებული, რათა იყოს სასარგებლო როგორც საკუთარი თავისთვის, ასევე სხვებისთვისაც. განათლება უწყობს ხელს იმ უნარის აღმოსაჩენს, რითაც ინდივიდები მოემზადებიან სოციალური ცხოვრებისთვის. პლატონის ამოსავალი წერტილი არის ის, რომ საზოგადოების ორგანიზება საბოლოოდ დამოკიდებულია ცოდნაზე. არაორგანიზებული და ფრაქციული საზოგადოება აყენებს განსხვავებულ მოდელებსა და სტანდარტებს.

პლატონმა ხაზგასმით დაადასტურა, რომ ინდივიდის ადგილი საზოგადოებაში არ განისაზღვრება დაბადებით ან სიმდიდრით ან რაიმე სტატუსით, არამედ თავისი ბუნებით, რომელიც აღმოაჩინა განათლების პროცესში, მას უნდა ჰქონდეს

წარმოდგენა საკუთარი უნიკალურობის შესახებ. განათლება, ამავდროულად, გამოხატავს და უზრუნველყოფს ადამიანის საჭიროებებს.⁴⁵

პლატონს სწამდა, რომ ინდივიდი ბედნიერია და საზოგადოება კარგად არის ორგანიზებული, როდესაც თითოეული ინდივიდი ეწევა იმ საქმიანობას, რაზეც მას აქვს ბუნებრივი ცოდნა. პლატონმა გვასწავლა, რომ ორიგინალური შესაძლებლობები განუსაზღვრელი რაოდენობით მრავალრიცხოვანი და ცვალებადია. პლატონის საგანმანათლებლო ფილოსოფია იყო რევოლუციური. ის ფიქრობდა, რომ ნამდვილი რეალობა იყო შეუცვლელი. ამიტომ, სანამ ის რადიკალურად შეცვლიდა საზოგადოების არსებულ მდგომარეობას, მისი მიზანი იყო სახელმწიფოს აშენება, რომელშიც ცვლილებას შემდგომში ადგილი არ ექნებოდა.

მეთვრამეტე საუკუნეში ფილოსოფიაში ძალიან განსხვავებული იდეების წრე წინა პლანზე წამოიწია. პლატონმა დიდი გავლენა მოახდინა იმდროინდელ საზოგადოების ცნობიერებაზე. ეს ეპოქა უფრო მეტად „საუბრობდა“ ინდივიდის მრავალფეროვნებაზე, ნიჭსა და თავისუფალი განვითარების საჭიროებაზე, რაც ინდივიდუალობაში გამოიხატებოდა. განათლება და სწავლების მეთოდი უკიდურეს შემთხვევაში წარმოდგენილ იყო როგორც არა სოციალური ან თუნდაც ანტისოციალური. ემანსიპირებული⁴⁶ ინდივიდი შეიძლება გახდეს ყოვლისმომცველი და პროგრესული საზოგადოების ნაწილი. ხელოვნური, კორუმპირებული, და უთანასწორო სოციალური წესრიგი ახალი და უკეთესი სისტემით უნდა შეიცვალოს. ცრუ რწმენებისა და ეკლესიის ხელოვნური შეზღუდვებისგან უნდა გათავისუფლდეს ადამიანი. გამოიკვეთა, რომ ეკონომიკური და პოლიტიკური შეზღუდვები საბოლოოდ გულისხმობდა აზროვნების შეზღუდვებს. საჭირო იყო ემანსიპაცია ცრურწმენის შინაგანი ჯაჭვიდან.

შვეიცარიელმა პედაგოგმა იოჰან ჰაინრიხ პესტალოცმა ჩაატარა ექსპერიმენტები ქველმოქმედებისადმი მიდრეკილ ადამიანებზე, რომლებსაც სიმდიდრე და ძალაუფლება აქვთ. პესტალოცმა დაინახა, რომ ნებისმიერი ახალი საგანმანათლებლო იდეალი მოითხოვდა სახელმწიფოს მხარდაჭერას. ახალი განათლების რეალიზაცია მდგომარეობს იმაში, რომ ჩამოაყალიბოს ახალი საზოგადოება ურთიერთდაკავშირებული კონკრეტულ სახელმწიფოსთან.

დროთა განმავლობაში ტერმინი "სახელმწიფო" ჩაანაცვლა კაცობრიობამ; კოსმოპოლიტიზმმა ადგილი დაუთმო ნაციონალიზმს. განათლების მიზანი კი ეროვნული მოქალაქის ჩამოყალიბება გახდა. ნაპოლეონის დაპყრობების შემდეგ

⁴⁵ Dewey, "Democracy and Education (An introduction to the philosophy of Education)", p. 20.

⁴⁶ ემანსიპაცია – განთავისუფლება ვინმეზე დამოკიდებულებისგან, უფლებრივად გათანასწორობა.

გერმანია გრძნობდა, რომ სისტემატური განათლება მათი პოლიტიკური მთლიანობის აღდგენისა და შენარჩუნების საუკეთესო საშუალება იყო და დაიწყო ამ სფეროს პირფესვიანად შეცვლა-განვითარება. სახელმწიფომ უზრუნველყო არა მხოლოდ საჯარო განათლების ინსტრუმენტები, არამედ გამოკვეთა სწავლის მიზანიც.

ინსტიტუციური იდეალიზმისთვის დამახასიათებელი იყო (ჰეგელის ფილოსოფიაშიც ამ ტერმინს დიდი მნიშვნელობა ჰქონდა) მიზანმიმართული მცდელობა, რომელიც აერთიანებს პიროვნების სრულ რეალიზაციას.

გერმანელი ფილოსოფოსი, გერმანული იდეალიზმის ერთ-ერთი დამაარსებელი, იმანუელ კანტი, გამოხატავს ადრინდელ ინდივიდუალურ – კოსმოპოლიტურ იდეალს. თავის ტრაქტატში პედაგოგიკის შესახებ, რომელიც შედგება ლექციებისგან (მეთვრამეტე საუკუნის შემდგომ წლებში) იგი განათლებას განსაზღვრავს, როგორც პროცესს, რომლის მეშვეობითაც ადამიანი ხდება ადამიანი. ადამიანის სიცოცხლე არის ის, რომ ადამიანმა უნდა შექმნას საკუთარი თავი ნებაყოფლობითი ძალისხმევით; მან უნდა გახადოს თავი ჭეშმარიტად მორალური, რაციონალური და თავისუფალი არსება.

ამდენად, დემოკრატიულ სახელმწიფოები დიდ მნიშვნელობას ანიჭებენ საზოგადოებაში ცნობიერების ამაღლებასა და სწორ ღირებულებებზე დაფუძნებული განათლების სისტემის მოპოვებასა და განვითარებას, რაც ხელს შეუწყობს სახელმწიფოს სწორად ფუნქციონირებასა და პარალელურად მსოფლიო მშვიდობის ტენდენციას. მაშინ, როდესაც არადემოკრატიული მმართველობის სახელმწიფოებში ინდივიდუალური თავისუფლება, ინიციატივების წამოჭრისთვის საჭირო გარემო სრულად თუ არ არის გაუქმებული მისი მაჩვენებელი თითქმის ნულს უტოლდება.

1880-იანი წლებიდან მოყოლებული, წამყვანმა პროგრესულმა მეცნიერმა, ჯონ დიუიმ, თავისი ცხოვრების დიდი ნაწილი მიუძღვნა განათლების იდეის ხელახალ განსაზღვრას. მის აზროვნებას ჰეგელის გერმანული გავლენა ეტყობა. დიუის ფილოსოფიაში მთავარი იყო ობიექტური ჭეშმარიტების უარყოფა, ისტორიციზმისა და მორალური რელატივიზმის მომხრეობა.

დიუის, ერთ-ერთ ცნობილ ნაშრომში – ლიბერალიზმი და სოციალური მოქმედება – ავტორს გამოკვლეული აქვს ლიბერალური აზროვნების ისტორია ჯონ ლოკიდან ჯონ სტიუარტ მილამდე, რათა იპოვოს ლიბერალიზმის ბირთვი დღევანდელი სამყაროსთვის. მიუხედავად იმისა, რომ ყველა ფენის ლიბერალები იცავდნენ რამდენიმე ძირითად ფასეულობას – თავისუფლებას, ინდივიდუალობას და კრიტიკულ აზროვნებას – ლიბერალიზმის ადრინდელი ფორმები ზღუდავდა სახელმწიფოს ფუნქციონირებას თავისი მოქალაქეების დასაცავად, ხოლო

სოციალურ-ეკონომიკურ ძალებს აძლევდა თავისუფალ მმართველობას. ლიბერალიზმის განსაზღვრებით, მთავრობამ უნდა შექმნას ისეთი გარემო, რომელშიც მოქალაქეებს შეუძლიათ თავიანთი პოტენციალის მაქსიმალურად გამოვლინება. დიუი უარყოფს რადიკალ მარქსისტებსა და ფაშისტებს, რომლებიც მოქალაქეების „დასახმარებლად“ გამოიყენებდნენ ძალადობასა და რევოლუციას, ვიდრე დემოკრატიულ მეთოდებს.

დასკვნა

საზოგადოების პოლიტიკური ქცევის მოდელი, პოლიტიკურ ინსტიტუტებზე ორიენტაციების ერთობლიობა, სულიერი კულტურის ორგანული ნაწილი და პოლიტიკური სისტემის აუცილებელი ელემენტი. პოლიტიკური კულტურის განვითარების დონე (ტიპი) ფაქტობრივად განსაზღვრავს საზოგადოების დემოკრატიზაციის ხარისხსა და პოლიტიკური რეჟიმის ხასიათს. ტერმინი პოლიტიკური კულტურა პირველად გვხვდება XVIII ს-ში გერმანელი განმანათლებლის იოჰან გოტფრიდ ჰერდერის შრომებში, ხოლო მისი მეცნიერული ცნება, როგორც პოლიტიკური სისტემის შემადგენელი ნაწილისა, შემოიტანა ამერიკელმა პოლიტოლოგმა გაბრიელ ალმონდმა 1956 წელს დაწერილს სტატიაში „შედარებითი პოლიტიკური სისტემები“. პოლიტიკური კულტურის კონცეფციის შემუშავებაში გაბრიელ ალმონდთან და სიდნა ვერბასთან ერთად დიდი როლი ითამაშა ლ. პაის, გ. პაუელის, უ. როზენბაუმის, რ. როუზის, ა. ლიპსეტის, დ. დივანის და სხვათა შრომებმა. დღეისათვის არსებობს პოლიტიკური კულტურის ათეულობით განსაზღვრება. ეს გასაგებიცაა, თუ გავითვალისწინებთ, ერთი მხრივ, კულტურის ფენომენის სირთულესა და მრავალფეროვნებას; მეორე მხრივ, იმას, რომ საზოგადოებათ მცოდნეები სხვადასხვა მეთოდოლოგიური მიდგომის საფუძველზე იკვლევენ პოლიტიკური კულტურის სტრუქტურულ ელემენტებსა და ფუნქციებს.

გამოყენებული ლიტერატურა

1. კაჭარავა ვ. *რონალდ რეიგანი და მისი ათწლეული (ამერიკა 1980-იან წლებში)*, ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის გამომცემლობა, თბილისი, 2023.
2. მეძმარიაშვილი ე. *დემოკრატიის გაკვეთილები (ამერიკის შეერთებული შტატების პოლიტიკური ისტორია 1600-1877)*, ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის გამომცემლობა, თბილისი, 2019.

3. ჯენტლესონი ბ. *ამერიკის საგარეო პოლიტიკა: არჩევნების დინამიკა 21-ე საუკუნეში*, ილიას სახელმწიფო უნივერსიტეტის გამომცემლობა, თბილისი, 2015.
4. Barry, Brian, "Political Participation and Democratic Theory", 1970.
5. Dewey, John, *Democracy and Education (An introduction to the philosophy of Education)*, New York: The Macmillan Company, 1922.
6. David J. Elkins, Richard E.B Simeon, "A Cause in Search of Its Effect, or What Does Political Culture Explain?" p. 20, *University of New York*, 1979.
7. A. Shils, Talcott Parsons and Edward, p.395, "Toward a General Theory of Action", 1962.
8. Barry Brian, "Political Participation and Democratic Theory", 1970.
9. David J. Elkins, Richard E.B Simeon, "A Cause in Search of Its Effect, or What Does Political Culture Explain?", p. 20, *University of New York*, 1979.
10. Dewey John, *Democracy and Education (An introduction to the philosophy of Education)*, New York : The Macmillan Company, 1922.
11. Elkins David J., "A cause in search of its effect, or what does political culture explain?" *Comparative Politics, Vol.11, No.2, p. 127-145*. 1979.
12. George Alexander, "The Operational Code: A neglected Approach to the Study of Political Leaders and Decision-Making", p. 190-222, *International Studies Quarterly*, 1969.
13. Hartz Louis, "The Founding of New Societies", Part 1, 1964.
14. J. Elkins, Richard E.B. Simeon and David, "Regional Political Cultures in Canada", *"Canadian Journal of Political Science, p. 397-437*, 1974.
15. K. Merton, Robert, "Social Structure and Anomie", *"Social Theory and Social Structure review Chap. IV*, 1957.
16. Keesing. n.d. "theories of culture", p. 87.
17. King Anthony, "Ideas, Institutions and the Policies of Governments", *"British journal of Political Science p. 291-313*, 1973.
18. King Anthony, "Ideas, Institutions and the Policies of Governments"." *British Journal of Political Science p. 409-23*, 1973

19. L. Stinchcombe Arthur, "Demographic Explanation", *"Constructing Social Theories"* p. 57-79, 1968.
20. Lane Robert, "Political Ideology", *American Political Science Review*, LXV p. 651-81, 1971
21. Levinson Alex Inkeles and Daniel, "National Character: Study of Modal Personality and Sociocultural Systems", *"The handbook of Social Psychology"*, p. 418-506, 1969.
22. Lipset Seymour Martin, *The First New Nation*, New York, 1963.
23. Lowi Theodore, "The Public Philosophy: Interest-Group Liberalism", *"American Political Science Review"*, LXI 5-24, 1967.
24. M. Keesing Roger, "theories of culture", *"Bernard Siegel at e., eds. Annual Review of Antropology vol.3"* 73-97, 1974.
25. M. Sniderman, Paul, "Personality and Democratic Politics", p. 65-115.
26. Manzer Ronald, "Public Policies in Canada: A development Perspective", p. 35, *"Canadian Political Science Association"*, 1975.
27. N.Enokson, Stephen, "voter turnout among the American States: systemic and individual component", *"American Political Science Review"*, LXIX 107-23, 1975
28. P. Smoker, "Experimentation and Simulation in Political Science", 1972.
29. Putnam, "Studying Elite Political Culture", 1964.
30. Rosenberg Morris, "Test Factor Standardization as a Method of Interpretation", *"Social Forces"*, XLI 53-61, 1962.
31. Segall Marshall, "The Influence of Culture on Visual Perception", 1966.
32. Street John, "Review article: political culture - from Civic culture to Mass culture", *Cambridge University Press* 19, 1993.
33. Teune Henry, n.d., "Equivalence in Cross-National Research", *"Public opinion Quarterly"*, p.564, 1966-67.
34. Verba, Gabriel Almond and Sidney, p. 185-88, "The civic Culture", 1963.